

FAKTATJEK

At faktatjekke er at kontrollere om de oplysninger, journalisten fremstiller som fakta, også er sande. Derudover kan man undersøge, om journalisten har bragt et balanceret billede af virkeligheden, eller om de har vinklet nyheden lidt for skarpt eller udeladt vigtige oplysninger.

Når man skal faktatjekke er der forskellige greb (eller kneb), som man kan kigge efter. Greb er de metoder, som journalister (eller andre) mere eller mindre bevidst gør brug af, når de skriver deres artikler eller udtaler sig til medierne. De forskellige greb fremgår af skemaet herunder. Grebene er sat ind i en skala, der går fra sande til falske udsagn.

SKALA OVER INFORMATIONSKVALITET

ZONE 1: Sande udsagn

Sande udsagn bygger fakta som kan efterprøves og påvises som sande.

ZONE 2: Fordrejede eller udokumenterede udsagn

De fakta, der bringes er sande, men de er ikke dækkende i forhold til det, der beskrives. Fakta er udvalgt i forhold til den pointe, man vil fremme. Man kan sige, at man ignorerer fakta efter evne, og i stedet bruger fakta efter behov. Derved kommer man til at fordreje billedet af virkeligheden. Det kan være mere eller mindre bevidst, at afsenderen ikke tegner et balanceret billede af virkeligheden.

Metoderne er:

- **Cherry picking (sandhed-i-udvalg):** Når man bruger nogle tal til at beskrive en udvikling, som ikke giver et rammende billede.
- **Æbler og pærer:** Når man kommer til at sammenligne to størrelser (fx tal), der ikke kan sammenlignes.
- **50/50 journalistik:** I et forsøg på at være neutral lægger journalisten lige meget vægt på to forskellige gruppers holdning til et emne. Hvis den ene gruppe kun repræsenterer få personer og den anden gruppe mange personer, så gives der ikke et balanceret billede af virkeligheden.
- **Rygtespredning:** Det kan være svært at afgøre om rygter er sande eller falske – for måske er der noget om snakken! Rygter kan få indflydelse på, hvordan man opfatter den person, som rygterne omhandler. Personen kan komme til at virke utroværdig, og kan man så stole på, hvad han eller hun siger.
- **Pitbull:** Når man går efter modstanderen i stedet for modstanderens argumenter. En taktik er at tale dårligt om andre i stedet for at fortælle om ens egne visioner.

Skalaen fortsættes på næste side

ZONE 3: Falske udsagn

Fakta er enten falske eller sande. Hvis de er sande fremstilles de på en måde, hvor de giver en fejlagtig fremstilling af virkeligheden. Afsenderen er bevidst om, at han eller hun lyver eller tegner et forkert billede af virkeligheden.

Metoderne er:

- **Løgn:** Løgneren er bevidst om, at han eller hun lyver. Løgneren giver falske fakta med henblik på at ændre opfattelsen hos den, der lyves for. Løgneren anerkender forskellen mellem sandt og falsk.
- **Bullshit:** Bullshitteren ignorerer spørgsmålet om sandt og falsk. Når man bullshitter kan man fx lire en masse bekræftede fakta af, som dog ikke har noget med sagen at gøre. Det lyder måske som om man svarer på et spørgsmål, men i virkeligheden, så taler man uden om.
- **Fake News:** Fake News kan bestå af både sande og falske fakta. Det farlige ved Fake News er, at de udgiver sig for at være nyheder, der lever op til de journalistiske idealer. Det vil sige, at de foregiver at stræbe efter sandheden. Imidlertid er målet at få magt eller tjene penge.

HVORFOR SKAL MAN FAKTATJEKKE?

Fordrejede og falske udsagn kan ødelægge den offentlige debat, der er nødvendig i et demokrati, hvor folkevalgte politikere på baggrund af borgernes fælles samtale skal træffe beslutninger om, hvordan landet skal ledes. Hvis den offentlige debat er fuld af løse rygter eller voldsomme personangreb i stedet for fakta, kan det blive svært at føre fælles en kvalificeret samtale om, hvordan forskellige samfundsmæssige problemer kan løses. Derudover kan en dårlig debat føre til politikerlede, der kan føre til, at borgerne ikke gider interessere sig for politik eller stemme ved valg. På den måde underminerer fordrejede og falske udsagn demokratiet.

Kilder:

Vincent F. Hendriks og Mads Vestergaard: Fake News – når virkeligheden taber, Gyldendal, 2017
Mads Rangvid og Mimi Sørensen: Perspektiver i dansk – grundbog, Daneklærerforeningens Forlag, 2018
Mogens Meilby: Journalistikkens grundtrin – fra ide til artikel, Forlaget Ajour, 2001